

گیاه حنا و خواص آن

حنا گیاهی درختچه‌ای و با ارتفاع تا ۷ متری می‌باشد. برگ‌های این درختچه، ساده، بیضی، نوک تیز و به طول تا ۳ و به عرض تا ۱ سانتی متر هستند. این برگ‌ها به طور متقابل بر روی ساقه قرار می‌گیرند.

حنا گیاهی درختچه‌ای و با ارتفاع تا ۷ متری می‌باشد. برگ‌های این درختچه، ساده، بیضی، نوک تیز و به طول تا ۳ و به عرض تا ۱ سانتی متر هستند. این برگ‌ها به طور متقابل بر روی ساقه قرار می‌گیرند.

گل‌های حنا سفید یا مایل به گلی کوچک و به صورت مجتمع خوشه مانند، با ظاهری زیبا بر روی ساقه قرار دارند.

درختچه‌ی جوان بدون خار، ولی درختچه‌های مسن، دارای خار هستند.

قسمت مورد استفاده‌ی حنا برگ آن است.

درختچه‌ی حنا در مناطق جنوبی ایران از جمله اطراف بندرعباس و بوشهر، استان سیستان و بلوچستان (اطراف چابهار)، استان کرمان (کرمان، بم و نرماشیر)، استان خوزستان (اطراف اهواز) و یزد رویش دارد.

منبع جغرافیایی

حنا، بومی نواحی مدیترانه است. در نواحی شرق نزدیک و هندوستان نیز کاشته می‌شود و از نواحی استوایی هند و مصر به نقاط دیگر صادر می‌گردد. در ایران نیز در مناطق جنوبی کشور، استان‌های کرمان، هرمزگان و بلوچستان کاشته می‌شود.

ترکیبات مهم

یکی از مهم‌ترین اجسامی که شناسایی و استاندارد کردن حنا نیز، با آن صورت می‌گیرد، ترکیب لاوسون یا ۱ - هیدروکسی نفتوکینون می‌باشد که به میزان حدود ۱٪ حنا را تشکیل می‌دهد. این ماده، منبع رنگ حنا نیز هست.

ترکیبات دیگر حنا، شامل کومارین، گزانتون‌ها، فلاونوئیدها، کینوئید، تانن به میزان ۱۰-۵ درصد، رزین و مقداری اسید گالیک به حالت آزاد و مقدار کمی استرول از جمله سیتروسترول هستند.

حنا علاوه بر موارد مذکور دارای مانیتول و موسیلاژ است. وجود موسیلاژ باعث می‌گردد که برگ حنا به سهولت با آب به صورت خمیر درآید. حنا دارای ۱/۲٪ اسانس می‌باشد.

اثرات مهم

* با توجه به این که حنا یکی از گیاهان، با مقدار قابل ملاحظه‌ای تانن است، لذا دارای خاصیت قوی قابض می‌باشد؛ به همین دلیل از آن به طور خوراکی در اسهال خونی، زخم‌های روده‌ای- معده‌ای و به عنوان ادراآور استفاده می‌شود.

* مصرف خارجی و موضعی آن، به عنوان ضد آگزما، درمان جرب (بیماری پوستی واگیری که عامل آن سارکوپتس اسکابیل می‌باشد)، ضد میکوزیس (بیماری قارچی پوست) و درمان زخم‌ها می‌باشد.

* در بسیاری از نقاط جهان، از جمله مصر، هندوستان، ایران، پاکستان، افغانستان، اروپای مرکزی و آمریکا، جهت رنگ کردن مو از آن استفاده می‌کنند. در حال حاضر، محصولات زیادی از حنا به عنوان مراقبت و محافظت از مو در جهان ساخته شده و مورد استفاده هستند، از آن جمله حنای بدون رنگ است؛ این نوع حنا رنگ طبیعی مو را حفظ و آن را درخشان می‌سازد.

با توجه به این که بعضی از خواص حنا، مربوط به ماده‌ی رنگی آن است، لذا به نظر نمی‌رسد که خواص حنای طبیعی، کاملاً مشابه حنای بی رنگ باشد. هم چنین در هنگام جدا کردن ماده‌ی رنگی لاوسون، مواد دیگری نیز جدا می‌شوند که در حنای بی

رنگ حذف شده و یا به میزان کمتری وجود دارند.

* حنا، همچنین خاصیت بهبودی زخم‌های ناشی از عفونت باکتری‌های گرام مثبت را داشته و بر علیه قارچ‌های مولد کچلی مانند تری‌کوفیتوز، اسپوروتریکوم و کریپتوکوکوس، موثر است.

* از دیگر خواص حنا، خاصیت نرم‌کنندگی و ضد آفتاب آن است؛ به همین دلیل در فرآورده‌های آرایشی-بهداشتی، در سال‌های اخیر از آن استفاده می‌شود و جهت ترک خوردگی پوست، به خصوص دست و پا موثر است.

* حنا به صورت موضعی در تخفیف دردهای روماتیسمی نیز به کار می‌رود.

* جوشانده‌ی برگ آن برای درمان بیماری‌های پوستی، گاهی اوقات تسکین سردرد و دهان‌شویه به کار می‌رود.

* عصاره‌ی برگ‌های گیاه به عنوان ضد گرفتگی عضلانی دستگاه گوارشی به کار می‌رود.

* در بعضی نواحی، گرد برگ حنا، برگ هلو و برگ تانن‌دار گیاهان مختلف را مخلوط کرده و برای رفع اگزما و جلوگیری از تعریق دست و پا بدان می‌مالند.

مهم‌ترین اثرات گزارش شده حنا

ضد باکتری، ضد بارداری، ضد التهاب، ضد لوسمی، ضد کاندیدا، ضد عفونی‌کننده، ضد قارچ، ضد تب، ضد اسپاسم، ضد ویروس، ضد آفتاب، قابض، تهوع آور، ادرارآور، قاعده آور، ملین، خلط آور، محافظ کبد، کاهش دهنده‌ی پرفشاری خون، سقط‌کننده، حساسیت‌زا، مهارکننده‌ی نیترات ردوکتاز و مسکن.

آثار فارماکولوژیکی

به علت وجود تانن، اثرات قابض نشان می‌دهد. به طور کلی عمده‌ی آثار رنگ‌کنندگی و درمانی حنا را ناشی از وجود ماده‌ی لاوسون می‌دانند، اما این ماده به تنهایی عمل نمی‌کند و به خصوص خاصیت رنگ‌کنندگی آن به سایر مواد نیز بستگی دارد. لاوسون سمیت بسیار کمی دارد و موجب کند شدن زودگذر ضربان قلب با افزایش دامنه‌ی انقباض آن می‌گردد.

اثر ضد اسهالی آن را به علت کاهش تونوس و حرکات دودی شکل روده می‌دانند.

اثرات ضد التهاب، ضد درد و ضد تب با مصرف ۵۰۰ میلی‌گرم به ازای هر کیلوگرم وزن بدن لاوسون (ماده‌ی مؤثر حنا) گزارش شده است. اثر ضد باکتری و ضد قارچی حنا را نیز به لاوسون نسبت می‌دهند.

نکات قابل توجه

۱- برداشت حنا، سالی دو بار صورت می‌گیرد. برداشت نخست در اوایل تیرماه به نام حنای گرما که دارای برگ ضخیم و به رنگ روشن است و برداشت دوم در اواخر آبان، به نام حنای قوس که به رنگ سبز تیره می‌باشد.

۲- با توجه به این که بعضی از خواص حنا، مربوط به ماده‌ی رنگی آن است، لذا به نظر نمی‌رسد که خواص حنای طبیعی، کاملاً مشابه حنای بی‌رنگ باشد. هم‌چنین در هنگام جدا کردن ماده‌ی رنگی لاوسون، مواد دیگری نیز جدا می‌شوند که در حنای بی‌رنگ حذف شده و یا به میزان کمتری وجود دارند.

با توجه به این که حنا یکی از گیاهان، با مقدار قابل ملاحظه‌ای تانن است، لذا دارای خاصیت قوی قابض می‌باشد؛ به همین دلیل از آن به طور خوراکی در اسهال خونی، زخم‌های روده‌ای-معدده‌ای و به عنوان ادرارآور استفاده می‌شود.

۳- با اضافه کردن مواد و یا گیاهانی به حنا، رنگ‌های مختلفی را ایجاد می‌کنند که نسبتاً پایدار است. مثلاً با اضافه کردن شیر یا آب لیمو به حنا، رنگ برنز را به دست می‌آورند.

حنا، موهای سیاه را رنگی نمی‌کند ولی موهای سفید یا رنگی دیگر را رنگ می‌کند.

گاهی به حنا گیاه رنگ اضافه می‌کنند که بر حسب مقدار مصرفی و زمان استفاده، به صورت قهوه‌ای کم رنگ، قهوه‌ای و یا سیاه غلیظ در می‌آید.

۴- برای تهیه حنا به منظور استفاده برای موی سر، آن را با آب گرم به صورت خمیر، در می‌آورند و روی سر می‌مالند. نکته‌ی گفتنی این است که در این هنگام باید رطوبت گرم آن حفظ شود تا رنگ دلخواه و پایدار را ایجاد کند؛ از این رو برای مدتی (چند ساعت) روی آن حوله یا پارچه‌ی نفوذ ناپذیری می‌بندند.

۵- در تحقیقاتی که در سال ۱۳۶۶ توسط صالحی سورمقی و همکاران در دانشکده داروسازی تهران بر روی حنای نواحی مختلف ایران صورت گرفت، حنای نرماشیر (استان کرمان) بهترین و حنای کرمان، یزد و بم در درجات بعدی بودند.

عوارض جانبی

در موارد بسیار نادر، ممکن است باعث تحریک پوست و حساسیت گردد. برگ‌های حنا در موش، ماده‌ی ناباروری ایجاد نموده است.

به عنوان رنگ‌کننده‌ی ابروها و مژه‌ها دقت شود، زیرا خطر آسیب رساندن به چشم وجود دارد.

برگ‌ها دارای خاصیت مُخدر است و مقادیر بالای آن، باعث سردرد و مسمومیت می‌شود.

منابع:

کتاب گیاهان دارویی و گیاه درمانی تألیف دکتر محمد حسین صالحی سورمقی